

**XXI АСРДА БИОЛОГИЯНИНГ РИВОЖЛАНИШ
ИСТИҚБОЛЛАРИ ВА УЛАРДА
ИННОВАЦИЯЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ**

**ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ БИОЛОГИИ
В XXI ВЕКЕ И ЗНАЧЕНИЕ В НИХ
ИННОВАЦИЙ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ НОМИДАГИ
ЖИЗЗАХ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ**

**XXI АСРДА БИОЛОГИЯНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ
ВА УЛАРДА ИННОВАЦИЯЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ**

**Биология ва уни ўқитиш методикаси кафедраси профессори Хударган
Мавлонов таваллудининг 75 йиллигига бағишланган**

**Республика илмий анжумани материаллари
(2021 йил 15 апрель)**

**ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ БИОЛОГИИ В XXI ВЕКЕ И
ЗНАЧЕНИЕ В НИХ ИННОВАЦИЙ
МАТЕРИАЛЫ**

**Республиканская конференция, посвящённая к 75-летию профессора
кафедры биологии и методики её преподавания Хударгана Мавлонова
(15 апреля 2021 года)**

Жиззах-2021

УДК: 581.5 (09)

ББК: 28.58 Г

Э-59

“XXI асрда Биологиянинг ривожланиш истиқболлари ва уларда инновацияларнинг аҳамияти” мавзусидаги республика илмий анжумани материаллари

Жиззах 2021. – 498 бет.

Таҳрир хайъати:, проф. п.ф.д. Ш.С.Шарипов, таҳрир хайъати раиси б.ф.н. доц. Қодиров Ғ., таҳрир хайъати ўринбосари проф., б.ф.д. Раҳмонқулов У. доц., б.ф.д. (PhD) Азимова Д.Э. б.ф.д. (PhD). Авалбоев О.Н. б.ф.д. (PhD). Абдуллаева Н.С. б.ф.д.(PhD). Ҳамраева Н.Т. Усанов У.Н.

Тўплам редакторлари: б.ф.д.(PhD)., доц. Азимова Д.Э., б.ф.д.(PhD). Авалбоев О.Н., б.ф.д.(PhD). Ҳамраева Н.Т.

Ушбу тўплам Жиззах давлат педагогика институтида 2021 йил 15 апрелда бўлиб ўтган Республика илмий анжумани материалларидан иборат.

Уларда флора, систематика ва юксак ўсимликлар географияси, биологикхилма-хилликни ўрганиш ҳамда ноёб, йўқолиб бораётган ўсимлик ва ҳайвон турларининг муҳофазаси, ўсимликлар қоплами, ресурсларини ўрганиш, структуравий ботаника, экология, интродукция, сув ва қуруқлик ценозлари ҳайвонларни ўрганиш, паразитлар ва энтомокомплекслари шакллантирувчи, ҳаракатлартирувчи тадқиқотларнинг замонавий муаммолари бўйича олиб борилган тадқиқотларнинг натижалари келтирилган.

Мақолалар тўплами илмий ҳодимлар, қишлоқ хўжалиги ва сув хўжалиги мутахасислар, олий ва ўрта махсус ўқув юртлари ўқитувчи, талабалари ҳамда тадқиқотчилар учун мўлжалланган.

Мазкур тўплам Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълими вазирлигининг 2021 йил 2 мартдаги 78-Ф-сонли фармойиши асосида нашрга тавсия этилган.

BIOLOGIYA DARSLARIDA “DOMINO” METODIDAN FOYDALANISH

Mustafaqulova D. I., Ismatullayev O., Azamova M. A.
Jizzax davlat pedagogika instituti

“Ta’lim to’g’risidagi qonun, Kadrlar tayyorlash milliy dasturining asosiy talablaridan biri O’zbekistonning ziynati bo’lgan uning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini hamda Respublikamizning jahon hamjamiyatida munosib o’rin olishini ta’minlaydigan iqtidorli va iste’dodli yoshlar ta’lim tarbiyasiga katta e’tibor berishdan iboratdir.

Biologiya darslarini o’rganishdan asosiy maqsad mustaqil va ijodiy fikrlay oladigan ma’naviy barkamol shaxsni tarbiyalashdir. Yuqoridagi maqsaddan kelib chiqib: o’quvchilarni kuzatish, anglash va fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birgalikda esda saqlash, ya’ni xotirasini mustahkamlashga bo’lgan e’tibor alohida kasb etadi. Shularni e’tiborga olgan holda 6-sinf botanika kursida domino uyining tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

Asosiy maqsad: O’quvchilarning o’simliklar sistemasi bobidan olgan bilimlarini mustahkamlash.

O’yinda bir vaqtda 2-4 nafar o’quvchi ishtirok etishi mumkin. Har bir o’quvchi 7 ta domino donasini oladi. Domino donalari kartondan yasaladi va har bir kartoshkaga 2 ta o’simlik yoziladi.

O’yin tartibi: Ishtirokchilar navbat bilan 7 tadan kartoshka olib bir-biriga bilan mazmunan mos kelgan, ya’ni ma’lum oilaga mansub o’simliklar doskaga terib chiqiladi. Masalan: stoldagi yoki doskadagi kartoshkada bodom –oqquray o’simliklar yozilgan bo’lsa, ishtirokchilardan kimda ra’nodoshlar yoki burchakdoshlarga mansub bo’lgan o’simlik bo’lsa oqqurayga, bodomga esa ranodoshlar tirkab qo’yiladi. O’yin shu tarkibda davom etadi. Ishtirokchilarda kartoshka qolmasa, stoldan oladi. Kim birinchi bo’lib kartoshkalarni tugatsa, o’sha g’olib bo’ladi.

Domino o’yini o’simliklar sistemasi bobidan 2 ta oilada , karamdoshlar va sho’radoshlar oilasidan o’tib bo’lgandan keyin boshlash mumkin. Undan keyingi boshqa oilalarda o’tishda qo’llash mumkin, o’quvchilar qiziqishi va xotirasini mustahkamlab, yaxshi samara beradi. Domino o’yini uchun har bir oiladan 7 tadan o’simlik tanlab olinadi.

Dastlabki ra’nodoshlar va karamdoshlar oilasiga mansub bo’lgan o’simliklar:

Namatak	Gilos	Olxo’ri	Sholg’om
Qulupnay	Jag’-jag’	Bodom	Rediska
Olma	Karam	Nok	Turp

Uchinchi oila sho’radoshlar oilasi mavzusi o’tilgandan so’ng:

Olxo’ri	shaftoli	bodom	teresken
Gilos	saksavul	nok	ebalak
Qulupnay	ismalok	namatak	izen

To’rtinchi oila gulxayridoshlar oilasi mavzusi o’tilgandan so’ng:

Baliqko’z	shurak	teresken	kanop
Saksavul	tugmachagul	ebalok	buritarok
Ismaloq	gulxayri	sagan	jaydari guza

Beshinchi oila burchakdoshlar oilasi mavzusi o’tilgandan so’ng:

Meksika	kanob	buritarok	shirinmiya
Tugmachagul	sebarga	misr guzasi	mosh

Gulxayri yantoq jaydari guza no'xat
Oltinchi oila tokdoshlar oilasi mavzusi o'tilgandan so'ng:

Loviya soya yantoq terakbargli liftok
Yasmiq tok shirinmiya tok
Sebarga partenot sissus no'xat partenot sissus

Yettinchi oila kovokdoshlar oilasi mavzusi o'tilgandan so'ng:

Tok oshkovok tok tarvuz
Partenot sissus qovun partenot sissus bodring
Terakbargli liftok handalak Terakbargli liftok qozon yuvgich

Sakkizinchi oila ziradoshlar oilasi mavzusi o'tilgandan so'ng:

Oshqovoq Qovun Bodring Zira
Handalak Sassiqlikovrak Qozon yuvgich Kashnich
Tarvuz Sabzi Qovoq Petrushka

To'qqizinchi oila qoqio'tlar oilasi o'tilgandan so'ng :

Sassiqlikovrak Sabzi Petrushka Sachratqi
Zira Qoqio't Shivit Shuvoq
Kashnich Karrak Sabzi Kungaboqar

O'ninchi Oila loladoshlar oilasi mavzusi o'tilgandan so'ng :

Kartoshkagul Xrizantema Shuvoq Olgi
Qoqio't Lola Kungaboqar Xolmon
Sachratqi Boychechak Kovrak Lola

O'n birinchi oila piyozdoshlar oilasi mavzusi o'tilgandan so'ng :

Lola Piyoz Lola Gulpiyoz
Olgi Piyoz Boychechak Qo'shbarkpiyoz
Xolmon Sarimsoqpiyoz Xolmon Anzur piyoz

Keyingi oiladagi kartochkalar xuddi shu tartibda tayyorlanadi. O'simliklar sistematikasi bobida 11 ta oila bo'lib 66 ta kartochka tayyorlash mumkin .

Men ushbu o'yinni 6-sinfda qo'lladim. O'quvchilar bu darslarda zo'r qiziqish bilan qatnashadi. Bunda o'quvchilarning mustaqil fikrlash hamda esda saqlash qobiliyatini rivojlantiradi. O'quvchilar bir biridan qolmaslikka harakat qilishadi, har bir oilaga kiradigan o'simliklarning nomini mustaqil o'rganib borishadi. Sinfda o'zaro musobaqa fanga bo'lgan qiziqish kuchayadi. Aynan 6 a sinfda domino o'yinining qo'llanilishi 6-b sinfga nisbatan o'zlashtirish samaradorligi yuqori ekanligi yaqqol sezildi. Xuddi shu tartibdagi "Domino" o'yinini hayvonlar sistematikasida hamda odam va uning salomatligi fanida: ovqat xazm qilish nafas olish ayirish qon aylanish mavzularidagi organlar va kasalliklar nomi bo'yicha ham tuzish mumkin .

Ushbu o'yindagi ma'lumotlar umumiy tavsiyalar bo'lib, ularni yanada boyitish biologiya o'qituvchilarining ijodkorligiga bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Baratov P. Tabiatni muhofaza qilish. "O'qituvchi"-1991
2. D.I.Mustafaqulova. Darslarda muommoli o'qitish texnologiyasi. Ilmiy-uslubiy jurnal – 2016.
3. Maktabda biologiya. 2010-yil 1(13)-son
4. To'xtayev A.S. Ekologiya – T O'qituvchi – 2001
5. Zira.uz sayti

	OLAM” VA “TABIATSHUNOSLIK” DARSLARIDA IJODKORLIKNI SHAKLLANTIRISHDA TRIZ TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH...	94
34	BOSHLANG’ICH SINFLAR O’QUVCHILARI IJODIY FIKRLASH QOBILİYATINI SHAKLLANTIRISH USULLARI.....	96
35	Ergasheva N.E., Sodiqova M.Sh. INTERFAOL USULLAR ORQALI O’QUVCHILARDA MUSTAQILILASH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH.....	98
36	Jabbarova Z. O. Islamova N. BOSHLANG’ICH TA’LIMDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH YO’LLARI.....	101
37	Almamatova Z.X, Esankulova D. S. Aliqulova S. T. EKOLOGIK MADANIYAT VA MA’NAVIY-AXLOQIY TARBIYANING MUHIM JIHATLARI.....	103
38	Murotova G.N., Ismatullayev O. KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYA CHET TILLAR BO’YICHA EGALLANGAN BILIM, KO’NIKMA VA MALAKALARNI MULOQOT JARAYONIDA QO’LLASH QOBILİYATIDIR.....	105
39	Mustafaqulova D. I., Ismatullayev O., Azamova M. A. BIOLOGIYA DARSLARIDA “DOMINO” METODIDAN FOYDALANISH.....	108
40	Раббимова Ф.А., Абдумурадова Д.У. ПОЗНАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ ЦЕННОСТИ ПРИРОДЫ.....	110
41	Жулбоев Т.А., Убайдуллаева З., Абдувалиева К.Х, Султонов М.М. КИМЁВИЙ ЖАРАЁНЛАРНИ МОДЕЛЛАШТИРИШДА CROCODILE CHEMISTRY ДАСТУРИДАН FOYDALANISHNING ISTIQBOLLI USULLARI.....	112
42	Imomov O. N., To’xtaboyeva Yu.A. TA’LIMDA YEVROPA OLIY O’QUV YURTLARINING INNOVATION TAJRIBALARI (Polsha misolida).....	116
43	Раббимова Ф.Т., Жўраева Л. БЎЛАЖАК БИОЛОГИЯ ЎҚИТУВЧИЛАРИДА БАДИИЙ-ЭСТЕТИК КОМПЕТЕНТЛИКНИ RIVOJLANTIRISHNING AMALIYATDAGI HOJATI.....	118
44	Shaymatov S.R., Maxammadiyev D.M., Pardaboyev S.B. O’QUVCHILARGA EKOLOGIK TA’LIM – TARBIYA BERISH.....	122
45	Rabbimova F.T., Djamalova V. BOTANIKA DARSLARIDA RA’NODOSHLAR OILASINI O’QITILISHIDA ESTETIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH.....	125
46	Toshpo’latov O. INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING TA’LIMDAGI O’RNI.....	127
47	Раббимова Ф.Т., Тошпўлатов О. БЎЛАЖАК БИОЛОГИЯ ЎҚИТУВЧИЛАРИДА БАДИИЙ-ЭСТЕТИК КОМПЕТЕНТЛИКНИ RIVOJLANTIRISHNING PEDAГОГИК-ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ.....	132
48	Кубакова К. К., Оstonov Ш. БИОЛОГИЯНИ ЎҚИТИШДА ДИДАКТИК ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН FOYDALANISH.....	135
49	Холбутаев Ш. СИНФДАН ТАШҚАРИ МАШҒУЛОТЛАРДА – ЭКОТУРИЗМ СОҲАСИ ОРҚАЛИ ЭКОЛОГИК МАДАНИЯТНИ	